

„Laimingos revoliucijos“ šventės: apie Gegužės 3-iosios konstitucijos metines Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje

Lina Balaišytė

Lietuvos kultūros tyrimų institutas, Saltoniškių g. 58, 08105 Vilnius

El. paštas l.balaisyte@gmail.com

Straipsnyje aptariama, kaip Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje šventas 1791 m. gegužės 3 dienos konstitucijos priėmimas. Įvykis, amžininkų suvokiamas kaip naujos epochos pradžia, inspiravo tiek oficialių, tiek spontaniškų švenčių rengimą visoje valstybėje. Nagrinėjant šių renginių turinį ir vaizdinę raišką, siekiama parodyti, kaip formavosi ir kokios buvo „naujosios epochos“ šventės, kokie visuomenės pokyčiai jas inspiravo.

RAKTAŽODŽIAI: Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė, Gegužės 3-iosios dienos konstitucija, šventė, valdovas, luomas

XVIII a. paskutiniais dešimtmečiais Abiejų Tautų Respublika išgyveno reformų epochą. 1788 m. spalio 6 d. susirinkęs Seimas, palaikomas valdovo, ėmėsi esminių valstybės valdymo pertvarkymų. Seimo darbą apvainikavo 1791 m. gegužės 3 dieną priimta konstitucija, kuri buvo, anot Eligijaus Railos, naujųjų laikų dvasią ir naujos visuomenės kūrimo principus atitinkantis pagrindinis valstybės įstatymas¹.

Konstitucijos priėmimas visuomenėje buvo suvokiamas kaip „laiminga revoliucija“², lemsianti sėkmingą tėvynės ateitį. Gegužės 7 d. seimo maršalai universale rašė: „Mūsų Tėvynė yra išgelbėta. Mūsų laisvės užtikrintos. Nuo šiol esame laisva ir nepriklausoma tauta.“³ Visa Europa įvykius Abiejų Tautų Respublikoje, o ypač Konstitucijos priėmimą, pripažino revoliucija. Amžininkams revoliucinis atrodė ne pokyčių įgyvendinimo metodas, bet naujojo įstatymo turinys. Pabrėžiant skirtumą nuo Prancūzijos revoliucijos, permainos Respublikoje įvardytos kaip „švelnioji revoliucija“, revoliucija be prievartos⁴. Palankiai Respublikos revoliuciją vertinanti užsienio spauda rašė: „Lenkijoje karalius viską daro su tauta <...> ir didžiausia vienybė užpildo piliečių širdis.“⁵

Didelė dalis visuomenės, sukrėstos Pirmojo valstybės padalijimo ir politinių neramumų, iš tiesų entuziastingai sutiko Konstituciją ir valdovo bei Seimo vykdomas reformas. Tačiau visuomenė nebuvo vieninga: reformoms priešinosi dalis diduomenės, laikiusi aukščiausia vertybe senąją valdymo formą, menko pripažinimo jos sulaukė ir

1 Apie tai plačiau: Raila 2007: 60.

2 Taip ją pavadina Lietuvos vyriausios mokyklos rektorius Martynas Počobutas. Žr. *Gazety Wileńskie* 1791: XXVII.

3 Smoleński 1897: 5.

4 Grześkowiak-Krwawicz 2011: 244.

5 Leideno laikraštyje paskelbtas straipsnis „Prancūzijos ir Lenkijos revoliucijų palyginimas“ buvo perspausdintas laikraštyje *Korrespondent Warszawski* (1792: 34).

provincijoje⁶. Esant įtemptai geopolitinei situacijai valdovui ir patriotų reformatorių grupuotei buvo labai svarbu užtikrinti kuo didesnę paramą savo vykdomai programai ir pademonstruoti vienybę valstybėje⁷. Vienas iš reformatorių stovyklos politinės agitacijos įrankių buvo spauda. Dauguma Varšuvos laikraščių stengėsi skleisti žinias apie visuotinio džiaugsmo ir vienybės dvasią valstybėje. Šiam tikslui buvo steigiami patriotinės pakraipos laikraščiai, tokie kaip *Gazeta Narodowa i Obca*. Entuziastingai reformas palaikė ir Vilniaus laikraščio *Gazety Wileńskie* leidėjas Martynas Počobutas, Lietuvos vyriausiosios mokyklos rektorius⁸. Paramą valdovo veikimui ir Konstitucijai taip pat demonstravo dvasininkija, kurios patriotinio turinio pamokslai buvo aprašomi spaudoje ir spausdinami atskirais leidiniais. Pamoksluose stengtasi paaiškinti visuomenei Konstitucijos reikšmę ir jos suteiktą istorinę perspektyvą. Naujasis įstatymas buvo pristatomas ne tik kaip valstybės saugumo ir klestėjimo garantas, bet ir kaip pasididžiavimo savo šalimi šaltinis⁹.

Priėmus Konstituciją Seimas įsteigė Gegužės 3-iosios šventę ir netrukus imta ruošti kitais metais Varšuvoje vyksiančių iškilnių programai¹⁰. Jau 1791 m. gegužės mėn. visoje šalyje kilo daugybė iniciatyvų pažymėti ir įamžinti įvykį. Konstitucijos priėmimą šventė miestai ir mokyklos, vyko iškilmingi priesaikos Konstitucijai aktai, bažnyčios rengė padėkos pamaldas, būta privačių bajorų ir miestiečių iniciatyvų¹¹.

Konstitucijos metines, deja, spėta atšvęsti tik kartą. 1792 m. gegužės 14 d. buvo paskelbtas Rusijos dvaro remiamos ir prieš reformų programą nukreiptos Targovicos konfederacijos aktas ir į Abiejų Tautų Respubliką įžygiavo Rusijos kariuomenė¹². Nuo 1792 m. gegužės mėn. pabaigos iki liepos mėn. vidurio vyko Respublikos ir Rusijos karas, kurį pralaimėjus, liepos 23 d. valdovas Stanislovas Augustas prisijungė prie konfederacijos, ir Konstitucijos galiojimas buvo sustabdytas.

Itin plačioje Gegužės 3-iosios konstitucijai skirtoje istoriografijoje Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje surengtos šventės minėtos tarp kitų valstybės įvykių laikotarpiu nuo Konstitucijos priėmimo iki rusų kariuomenės įsiveržimo. Atskiru tyrimo objektu buvo Varšuvoje surengtos Konstitucijos metinių iškilnių¹³. Lietuvoje vykusias šventes tarp kitų Stanislovo Augusto Poniatovskio valdymo metų renginių trumpai pristatė Zigmantas Kiaupa, išrašus iš laikraščių apie šventes paskelbė Regina Jakubėnas¹⁴. Z. Kiaupa Konstitucijos metinių šventę apibūdino kaip pirmąją tikrą

6 Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje patriotų spaudžiami Konstitucijai prisiekė apie 80 proc. seimelių, Lenkijoje – tik 22 procentai. Plačiau žr. Šmigelskytė-Stukienė 2003: 31–36.

7 Šmigelskytė-Stukienė 2015: 109–110.

8 Apie Respublikos laikraščių politinę orientaciją žr. Šmigelskytė 1997: 111–119.

9 Mačiulytė 2005: 129.

10 Sawicka 1992: 183.

11 Wątroba 2011: 444.

12 Iš tiesių aktas buvo sudarytas 1792 m. balandžio 27 d. Sankt Peterburge, o datuotas gegužės 14 d., t. y. tą dieną, kada Rusijos kariuomenė turėjo peržengti Respublikos sieną. Žr. Šmigelskytė-Stukienė 2003: 57–64.

13 Sawicka 1992; Wątroba 2011.

14 Kiaupa 2008; Jakubėnas 2005.

valstybinę Respublikos, taigi ir Lietuvos, šventę, kurią kartu šventė bajorai ir miestiečiai¹⁵. Šiame straipsnyje, nagrinėjant LDK surengtas Konstitucijos pagerbimui skirtas šventes, keliami klausimai, kiek ir kuo buvo naujos „Gegužės 3-iosios epochos“ šventės.

Iki gegužės 3-iosios

Ikimodernių valstybių iškilmės buvo susijusios su valdovo asmeniu. Valdovas įkūnijo valstybę, todėl jo asmeninės šventės tapdavo valstybinėmis. Tokių iškilmių tradicijos klostėsi viduramžiais ir gyvavo šimtmečius¹⁶. Jų pagrindinė idėja buvo valdančiojo galios ir jo valstybės stabilumo demonstravimas. Visuomenė šiose iškilmėse turėjo pareikšti ištikimybę sostui. XVIII a. Abiejų Tautų Respublikoje svarbiausios visuotiniai švenčiamos iškilmės tebebuvo valdovo šventės – vardinės, gimtadieniai ir karūnavimo metinės, tačiau paskutiniaisiais amžiaus dešimtmečiais atsiranda kito tipo šventės, kuriose visuomenę imta telkti apeliuojant į istorinę atmintį – karinių pergalių ir karo didvyrių minėjimą. Naujo pobūdžio iškilmė buvo 1783 m. Edukacinės komisijos inicijuotas Vienos mūšio pergalės metinių šventimas mokyklose, kuris turėjo priminti jaunimui protėvių narsaus pasiaukojimo pavyzdžius ir ugdyti jų pilietiškumą¹⁷.

Panašų tikslą turėjo ir paties valdovo jo rezidencijoje Lazienkose 1788 m. rugsėjo 14 d. surengta šventė, skirta Jono Sobieskio, Vienos mūšio laimėtojo, elekcijos metinėms ir jo paminklo atidengimui. Iškilmių programa, kurią sudarė riterių pasirodymas, kantata, herojinis baletas, iliuminacija, apdovanojimų teikimas ir fejerverkas, buvo skirta šlovinti Respublikos karines pergales ir kurti didvyriškos tautos vaizdinį¹⁸. Iškilmė buvo suplanuota kaip masinė šventė, sujungianti įvairius visuomenės sluoksnius: buvo sukviesta keli tūkstančiai kilmingųjų, taip pat laisvai galėjo įeiti 30 000 sostinės gyventojų¹⁹.

Šios šventės įsiliejo į visuomenės telkimo ir patriotizmo ugdymo sistemą, vykdomą, galime sakyti, valstybiniu mastu. Ją vykdė 1773 m. įkurta Edukacinė komisija, siekusi švietimą padaryti Respublikos vidaus reformų instrumentu²⁰. Jos mokymosi programose buvo pabrėžiama pilietinių dorybių ugdymo ir asmeninių interesų derinimo su visuomenės poreikiais svarba²¹. Tėvynės meilės ir santykio su bendru geriu problema buvo viena iš svarbiausių publicistikos temų reformų metu. Ji nuolat

15 Kiaupa 2008: 155.

16 Plačiau žr. Balaišytė 2016: 109–110.

17 Ten pat: 114.

18 Kadulskā 2011: 247.

19 Numatomą renginio masiškumą parodo iš anksto parengtas iškilmių tvarką reguliuojantis dokumentas, kuriame aptarta komunikacija, privažiavimo trasos, kariatų parkavimas, skirtingus žiūrovų sektorius žymintys bilietai spalvos ir pan. Kadulskā 2011: 243–245.

20 Raila 2007: 25.

21 Mačiulytė 2005: 86.

kelta jau nuo 1765 m. leidžiamame moralinio pobūdžio laikraštyje *Monitor*²², kurį inicijavo ir rėmė Stanislovas Augustas Poniatovskis. Dar anksčiau būta bandymų išplėsti visuomenės sluoksnį, kuriam kelti patriotiniai tikslai: 1761 m. pradėtame leisti miestiečiams skirtame savaitraštyje *Patryota Polski* šio luomo profesinė veikla traktuota kaip darbas visuotinio gėrio vardan. Laikraštis turėjo sutvirtinti kitų visuomenės sluoksnių supratimą apie miestiečių luomo reikšmę tėvynės gėriui. Jis leistas tik iki 1763 m. vidurio, bet jo atsiradimas signalizavo luomų pareigų supratimo pokyčius XVIII a. II pusėje²³. Patriotizmo problemai daug dėmesio buvo skiriama ir Apšvietos pamokslininkų kalbose²⁴.

Iš Apšvietos pedagogikos „protų formavimo“ idėją perėmę švenčių kūrėjai suvokė, kad šventės turi prisidėti prie tautos auklėjimo²⁵. Jos buvo itin paveikios, nes įtraukė visus visuomenės narius, ir buvo nukreiptos ne tik į protą, bet ir į jausmus. Anot Monos Ozouf, revoliucinės šventės kūrime masių auklėjimas paklūsta džiaugsmui²⁶. Konstitucijos kūrėjai pasitelkė šventes visuotinės paramos ir entuziazmo atmosferos formavimui, tačiau visuomenėje tvyranti nuotaika irgi skatino spontaniškas šventes. Taigi „Gegužės 3-iosios epochos“ šventės tapo ir „švelniosios revoliucijos“ įrankiu, ir produktu.

Priėmus Konstituciją

Taip sutapo, kad Konstitucija buvo priimta likus keletui dienų iki Stanislovo Augusto vardinių – Šv. Stanislovo dienos, švenčiamos gegužės 8 dieną. Ši diena buvo tapusi svarbiausia valstybės iškilme, sustiprinta Šv. Stanislovo ordino teikimo ceremonija. 1791 m. valdovo sveikinimo iškilmės susipynė su Konstitucijos pagerbimo renginiais; kitais metais jau mėginta sujungti abi šventes, suteikiant politiniam įvykiui sakralumo matmenį: buvo kreiptasi į Šventąjį Sostą, kad Šv. Stanislovo šventė iš gegužės 8 d. būtų perkelta į 3 dieną, ir tam buvo gautas leidimas²⁷.

Realizuojant Seimo deklaracijos nurodymus, 1791 m. gegužės 8 d. svarbiausiuose Lenkijos ir Lietuvos miestuose vyko pamaldos valdovo ir Respublikos intencijomis, po kurių rengtos iškilmingos municipalitetų sesijos, puotos ir priėmimai, o vakare buvo iliuminuojami miestai ir vykdavo linksmybės. Ateinančiais mėnesiais įvairių žemių ir miestų gyventojai prisiekdavo Konstitucijai, ir tai buvo proga viešai švęsti ir rinkti aukas Apvaizdos bažnyčios, kurioje turėjo būti saugomas Gegužės 3 d. dokumentas, statyboms²⁸.

22 Kostkewiczowa 2008: 47.

23 Ten pat: 46–47.

24 Ślusarska 1997: 203.

25 Ozouf 2003: 275–277.

26 Ten pat: 18.

27 Mačiulytė 2005: 126.

28 Wątroba 2011: 444.

Visus metus šventės rengtos LDK sostinėje: gegužės 16 d. Vilniaus miestiečiai surengė valdovo vardinių oktavos iškilmes, gegužės 28 d. vyko kariuomenės priesaikos Konstitucijai aktas, birželio 4 d. bajorai iškilmingai priėmė miestiečių teisę, liepos 2 d. Lietuvos vyriausioji mokykla surengė Konstitucijos pagerbimo šventę, liepos 3 d. Vilniaus diecezija surengė pamaldas, per kurias dėkota Dievui už Konstitucijos priėmimą, rugpjūčio 28 d. iškilmingai sutiktas į Vilnių atvykęs LDK konfederacijos maršalas Kazimieras Nestoras Sapiega, kuris rugsėjo 7 d. surengė valdovo išrinkimo metinių šventę ir drauge su kitais bajorais priėmė miestiečių teisę, lapkričio 25 d. šventos valdovo karūnavimo metinės, o gruodžio 2 d. Starodubo pavieto pasiuntinys Mykolas Radziševskis surengė Vilniuje karūnavimo oktavos šventę²⁹.

„Revoliucinių metų“ šventes nuo ankstesniųjų skyrė jų rengėjai. Valdovui skirtas šventes paprastai ruošdavo aukščiausi šalies pareigūnai, pvz., Vilniuje buvo susiklosčiusi tradicija, kad valdovo vardines rengdavo Vyriausiojo tribunolo maršalas. Iškilmės būdavo proga parodyti lojalumą sostui, bet kartu ir pademonstruoti savo galią. 1791 m. šventės daugiausia rengtos vidutiniosios bajorijos ir miestiečių, aktyviausių valdovo ir jo vykdomos reformų programos rėmėjų, iniciatyva. Žinomas varšuviečio Franciszeko Makulskio sumanymas per spaudą kreiptis į Respublikos miestiečius su prašymu atsiųsti 1791 m. miestų puošybos aprašymus, kurie vėliau buvo publikuoti³⁰. Savo parengto leidinio žangoje Makulskis taip apibūdino visuotinę šventės atmosferą šalyje: „Tą dieną kiekvienas pilietis, kiek jam sumanymas, laikas ir gabumai leido, visam pasauliui skelbė savo jausmus gausiomis ugnimis, įvairiais vaizdais, įrašais ir šūkais.“³¹

Visų tų metų švenčių programos buvo skirtos Konstitucijos ir valdovo, suvokiamo kaip Konstitucijos kūrėjas, pagerbimui. Dar iki Ketverių metų seimo prokarališkoje literatūroje buvo kuriamas tėvynės ir jos piliečių gerovei besidarbuojančio karaliaus-patrioto vaizdinys, pabrėžiamas jo vienijantis vaidmuo³², o visą Ketverių metų seimo darbą lydėjo devizas „Karalius su tauta, tauta su karaliumi“, Stanislovo Augusto pasakytas seime 1788 m. lapkričio mėn.³³ Tad 1791 m. šventėse valdovas, kaip ir ankstesnių laikų iškilmėse, tebebuvo centrinė figūra, kuriai rodyti ypatingi pagarbos ženklai. Tačiau greta valdovo, kuriam besąlygiškai buvo skiriamas pagrindinis Konstitucijos autoriaus ir tėvynės gelbėtojo vaidmuo, visose švenčių dekoracijose buvo šlovinami ir Seimui atstovaujantys Lenkijos ir Lietuvos konfederacijos maršalai Stanisławas Małachowski ir Kazimieras Nestoras Sapiega. Jų portretus, biustus, herbus ar inicialus, kaip ir valdovo atvaizdus, lydėjo įrašai, šlovinantys jų darbus valstybės naudai³⁴.

29 *Gazety Wileńskie* 1791: XXI, XXII, XXIII, XXVII, XXVIII, XXXVII, XLVII, L. Įrašai iš šių laikraščio numerių skelbti: Jakubėnas 2005: 58–70.

30 Makulski 1961.

31 Ten pat: 167.

32 Mačiulytė 2005: 117.

33 Raila 2007: 35.

34 Tokias dekoracijas matome Gardino, Brastos, Pinsko, Minsko šventėse. Žr. Makulski 1961: 201–209.

Ypač aktyviai švenčių rengimo ėmėsi miestiečiai, kuriems Konstitucija ir kiek anksčiau, balandžio 18 d., priimtas Miestų įstatymas leido pasijusti visateisiais valstybės piliečiais. Šie įstatymai miestiečių buvo suvokiami ir kaip miestų suklestėjimo priemonė, už kurią turėjo būti dėkingi valdovui. Valdovo vardinių oktavos šventimą surengę Vilniaus miestiečiai deklaravo norintys „išreikšti Tėvynės tėvui ir to svarbiausio darbo Autoriui dėkingumą už teisių, užtikrinančių jų laimę amžiams, suteikimą“³⁵. Švenčių dekoracijose valdovo atvaizdas buvo lydymas įrašų apie jo nuopelnus būsimam miestų suklestėjimui, pvz., Gardine vartus puošė soste sėdinčio ir miesto privilegijas pasirašančio valdovo portretas su įrašu: „Išmintis ir žmonių meilė su Augustu soste / lėmė Lietuvai ir Karūnai laimę. / Išsipildė viltys: senosios miesto teisės / tapo reikšmingesnės, miestai – garsesni“³⁶.

Luomui suteiktos teisės žadino miestiečių patriotinius jausmus. Vilniaus magistrato raštininkas šventinėje kalboje išreiškė mintį, kad tik naujasis įstatymas suteikė miestiečiams pilietinį gyvenimą, „pagimdydamas juos tėvynei, kurioje iki tol iš tiesų negyveno“, o Vilniaus rotušė šia proga pasipuošė užrašu: „Savo gyvybę ir turtus [paaukosime] karaliui ir tėvynei“³⁷. Miestiečiams labai svarbus buvo bajorų priesaikos miestiečių teisei aktas, demonstravęs luomų brolybę. Bajorijai šis aktas taip pat atrodė reikšmingas tiek simboline prasme, tiek galimybe prisidėti prie miestų politikos gerinimo. Birželio 4 d., kai miestiečių teises priėmė Vilniaus vėliau Antanas Tyzenhauzas, visi civilinės-karinės komisijos komisarai ir mieste posesijas turėję bajorai, laikraštyje rašyta: „Konstitucijos, kuri kuria šalies miestų laimę, pagrindu daug piliečių iš riterių luomo, apdovanotų dorybe, išsilavinimu, kilmingumu ir turtais, priėmė miesto teisę, suteikdami viltį, kad tos dirbtuvių ir amatų sostinės, tie krašto produkcijos sandėliai vis labiau iškils, pasipuoš tvarkingais ir patogiais būstais, prisipildys laisvais, sumaniais ir darbščiais piliečiais ir [dėl to] visas kraštas gerokai praturtės.“³⁸ Luomų vienybė demonstruota ir puotose, į kurias kartu rinkdavosi bajorai ir miestiečiai. Rugsėjo 5 d. Vilniaus magistratas sukvietė visus miesto bajorus į vakarienę, o bajorai ir didikai kvietė miestiečius į savo namus. Miestiečių teises priėmusio Mykolo Kleopo Oginskio surengtoje puotoje bajorai kartu su miestiečiais išrinko municipalinį mundurą, skirtą Konstitucijos metinėms³⁹. Radiševskis, surengęs karūnavimo metinių šventę, sukvietė į „pilietinę puotą“ per 500 žmonių, „nepaisant luomo, nuopelnų ir kilmės sujungtų mieliausiu Piliečio titulu, šlovinančių visų tėvą ir laimės kūrėją Stanislovą Augustą“⁴⁰.

35 *Gazety Wileńskie* 1791: XXI.

36 „Mądrość i miłość ludu z Augustem na tronie / Rokowały szczęśliwość Litwie i Koronie. / Ziściły się nadzieje: dawne miast swobody / Wzięły postać znaczniejszą, większą świetność grody“ (Makulski 1961: 201).

37 Glemža 2005: 77.

38 *Gazety Wileńskie* 1791: XXVIII.

39 Glemža 2005: 171.

40 *Gazety Wileńskie* 1791: L.

Ypač didelės iškilmės surengtos, kai miestiečių teisei prisiekė LDK konfederacijos maršalas, LDK artilerijos generolas K. N. Sapiega⁴¹. Rugsėjo 7 d. į Vilnių atvykęs Sapiega su Seimo pasiuntiniais, vaivadijos pareigūnais ir kitais kilmingaisiais atvyko prie Šv. Kazimiero bažnyčios, kur buvo susirinkę magistratas ir cechai, ir kartu su lydinčiais asmenimis prisiekė miestiečių teisei. Po šį aktą lydėjusių mišių Sapiega sukvietė visus svečius, taip pat magistratą pas save pietų. Įdomiausias renginys vyko po šių pietų: lygumoje už Žaliojo tilto buvo surengti kariuomenės manevrai. Pasirodymo metu vieni daliniai, vadovaujami Sapiegos, vaizdavo atakuojančias pajėgas, kiti – tvirtovę ginantį garnizoną. Po suvaidinto aršaus šturmo tvirtovė buvo paimta „visų žiūrovų pasitenkinimui“⁴².

Tokie pasirodymai veikiausiai turėjo sustiprinti gyventojų kovinę dvasią neramiais laikais, kai buvo jaučiama akivaizdi kaimyninių valstybių grėsmė. Kiek anksčiau Vilniuje buvo surengta vieša kariuomenės priesaika Konstitucijai, vykusį Marso lauke⁴³ tarp Vingio ir Pohuliankos; čia buvo pastatytas altorius, papuoštas piramidėmis iš ginklų ir vėliavų. Galime pažymėti, kad daugelyje švenčių dalyvavo mokyklų jaunuomenė, „dėl didvyriškumo ir narsos dvasios pakėlimo“ vilkinti kariniais mundurais, kuri buvo rengiama būsimai valstybės gynybai⁴⁴. Pinske valdovo vardinių progą mokyklų mokiniai demonstravo gyventojams karines pratybas⁴⁵.

1791 m. liepos mėnesį Lietuvos vyriausioji mokykla inicijavo Konstitucijos priėmimo šventimą visose mokyklose: „gerai žinodama nesaugią Tėvynės padėtį, iš kurios ją <...> Konstitucija laimingai ir veikliai išvadavo ir matydama būsimą tėvynės sėkmę ir nepriklausomybę, kurią jai Konstitucija užtikrina“⁴⁶. Vyriausiosios mokyklos rektorius M. Počobutas visoms provincijos mokykloms išsiuntė nurodymą dėl iškilmų, kuriomis „laiminga revoliucija“ turi būti pažymima. Liepos 1 d. Vyriausiojoje mokykloje surengtame viešame posėdyje rektorius pasakė kalbą, teigdamas, kad po mokslo apie religiją svarbiausia krašto edukacijos sąlyga yra Konstitucijos žinojimas. Simboliška, kad ta proga akademijos salėje ant pakylės stovėjo sostas ir kabojo valdovo portretas, prie kurio budėjo studentai, vilkintys kadetų korpuso kavalerijos mundurais⁴⁷.

LDK rengtose šventėse galime įžvelgti ne tik reformas palaikančių miestiečių ir bajorų iniciatyvas, bet ir valdovo bei reformatų patriotų grupuotės organizuotą politinės agitacijos akciją. Apie tai liudija karaliaus „stumtelėjimas“ M. K. Oginskiui vykti į Vilnių ir pademonstruoti pritarimą reformoms bei Konstitucijai. Stanislovas Augustas buvo nepatenkintas tuo, kad Vilniuje „tik keletas kilmingųjų panoro

41 Ten pat: XXXVII.

42 Ten pat.

43 Marso laukais, Senovės Romos pavyzdžiu, vadintos aikštės, kuriose vykdavo karinės pratybos ir paradai.

44 Makulski 1961: 206.

45 Ten pat: 207.

46 *Gazety Wileńskie* 1791: XXVII.

47 Ten pat.

dalyvauti municipaliteto veikloje⁴⁸. Be to, iškilmėse, kurios turėjo demonstruoti „luomo vienybę“, netrūko incidentų⁴⁹. Oginskis, valdovo paragintas „keliauti į Lietuvą ir pakelti visuomenės dvasią“, 1792 m. pavasarį atvyko į Vilnių ir balandžio 16 d. priėmė miestiečių teises kartu su 37 bajorais. Vilniuje pasiuntinys praleido dar kelias dienas, dalyvavo šventėse, kurios, jo žodžiais, „liudijo, kad visuomenės nuomonė tokia pati, kaip ir Varšuvoje“⁵⁰.

Gegužės 3-iosios šventė

Po Konstitucijos priėmimo Seime nutarus dėl šventės gegužės trečiąją įsteigimo, buvo numatyta šventės programa ir nuspręsta, kad įvykiui įamžinti bus statoma Apvaizdos bažnyčia Varšuvoje. Programa buvo publikuota keliais leidimais 1792 m. balandžio 20 d. ir pavadinta „1792 metų gegužės 3 dienos šventimo tvarka“ (*Porzadek obrządku w dniu 3 maja roku 1792*)⁵¹. Tai buvo pirmoji Respublikoje išsami valstybinės šventės instrukcija⁵². Programoje buvo preciziškai aprašyti visi šventės elementai: Seimo iškilminga sesija Šv. Kryžiaus bažnyčioje, šv. Mišios, procesija iki bažnyčios statybos vietos, laisvės varpo būsimai bažnyčiai pakabinimas. Šventė vyko beveik pagal programą⁵³. Jos mastą rodo dalyvių skaičius ir išlaidos: valdovas paskyrė iškilmėms 40 000 raudonųjų auksinų, šventėje dalyvavo 38 tūkstančių žmonių⁵⁴.

Vilniuje, gana anksti pasiekus žiniai apie Rusijos karinę paramą Targovicos konfederacijai, nuotaika prieš metines buvo minorinė. Žymiausias to meto pamokslininkas Mykolas Pranciškus Karpavičius pamokslą nusprendė sakyti ne Vilniuje, o Prienuose, motyvuodamas savo sprendimą neramumais⁵⁵. Nepaisant nuogaštavimų Gegužės 3-iosios iškilmės Vilniuje įvyko. Ši viena didžiausių patriotinių manifestacijų buvo suorganizuota bendrai miesto gyventojų – miesto prezidento Antano Tyzenhauzo, Lietuvos vyriausiosios mokyklos rektoriaus Počobuto ir didžiojo kanclerio Aleksandro Mykolo Sapiegos. Diena, skirta Konstitucijos priėmimui paminėti, buvo dedikuota valdovui „ne dėl tradicijos, ne dėl pataikavimo, koks laisvame krašte neturi vietos, bet dėl didžiausio dėkingumo Tėvynės tėvui“⁵⁶. Šventė vyko įprasta valdovo vardinių tvarka: rytas prasidėjo nuo 100 šūvių iš pabūklų, 10 val. vyko municipaliteto, lydimo būrio žmonių, eiseną į bažnyčią, tik nešami buvo ne įprastiniai valdžios atributai, bet Konstitucija ant aksomo pagalvės su aukso kutais. Pasiekus Šv. Jono bažnyčią,

48 Šmigelskytė-Stukienė 2015: 112.

49 Plačiau apie tai: Glemža 2010: 171–177; Šmigelskytė-Stukienė 2016: 244–245.

50 Šmigelskytė-Stukienė 2015: 112–114.

51 Sawicka 1992: 178.

52 Ten pat: 192.

53 Wątroba 2011: 44–47.

54 Sawicka 1992: 182.

55 Smoleński 1897: 368.

56 *Gazety Wileńskie* 1792: XVIII.

Konstitucija buvo padėta ant specialiai šiai progai vidury bažnyčios pastatyto altoriaus prieš valdovo portretą. Iškilmingose pamaldose prelatas Jonas Nepomukas Kosakovskis sakė pamokslą, skirtą Konstitucijai, priimtai vienybėje, santarvėje ir ramybėje⁵⁷.

Po pamaldų svečius pietumis vaišino A. M. Sapiega. 17 val. Vyriausiojoje mokykloje vyko posėdis, dalyvaujant Tyzenhauzui, magistratui ir daugeliui kviestinių svečių, kuriame rektorius pasakė kalbą apie „tėviškas valdovo pastangas“⁵⁸. Mokyklos auklėtiniai, vilkėdami tautinės kavalerijos mundurais, žygiavo iki akademijos salės, „parodydami savo pasiruošimą tarnauti tėvynei“. Vakare magistratas surengė priėmimą su pokyliu. Čia nobilituoto pirklio Jono Milerio iniciatyva pasirodė keliasdešimt juostų su užrašais „Kaklas arba Konstitucija“⁵⁹, parodančių gyventojų nuotaikas. To meto vidutiniosios bajorijos ir miestiečių patriotizmas, pasak Eligijaus Railos, siejosi su tėvynės gynimo pareiga⁶⁰. Po iškilmių Vilniaus miesto prezidentas Tyzenhauzas su dideliu pasitenkinimu pranešė Stanislovui Augustui Poniatovskiui laiške, kad galima tik palinkėti, kad visame krašte vyrautų tokia patriotinė dvasia⁶¹.

Vincentas Ignacas Marevičius ir „Stanislovo kalnas“

Vienas šios patriotinės dvasios reiškėjų buvo bajoras Vincentas Ignacas Marevičius (Wincenty Ignacy Marewicz), gegužės 3-iosios šventei sukūręs dekoraciją savo sodyboje prie Lukiškių ir vėliau publikavęs jos aprašymą⁶². Tai buvo spalvinga asmenybė. Trakų vaivadijoje gimęs Marevičius (1755–1822) turėjo Trakų vaivadijos rotmistro pareigybę, tačiau didžiąją gyvenimo dalį keldavosi iš vieno Respublikos miesto į kitą, ieškodamas uždarbio ir įtakingų žmonių protekcijos. Marevičiaus išsilavinimas buvo gana menkas: jis mokėsi jėzuitų mokyklose Vilniuje, tačiau mokslus baigė gramatikos klase, gerokai vėliau dar pasimokė geografijos, paremtas vyskupo Ignoto Jokūbo Masalskio⁶³. Jį išgarsino literatūrinė veikla. Marevičius kūrė ir leido labai įvairius kūrinius: politinius projektus, eilėraščius, proza ir eilėmis rašytų laiškų rinkinius, komedijas, sentencijų rinkinius. Į leidinius įrašydavo dedikacijas, skirtas svarbiems asmenims, kurių globos siekė arba kuriems už ją dėkojo. Savo kūrinius išsiuntinėdavo arba nešiodavo po namus, siūlydamas pirkti⁶⁴. Dėl tokios literatūrinio

57 „Stebisi visa Europa tokia nuostabia mūsų tėvynės permaina, apsišvietusios tautos ima ją sau kaip sektingą pavyzdį <...> vien Lenkija gali didžiulius, kad jos naujasis valdymas priimtas ramiai ir be pykčio, yra puikiausias tėvynės meilės ir broliškos vienybės vaisius, apsišvietusių žmonių garbė ir besibaigiantį aštuonioliktą amžių puošiantis vainikas.“

58 *Gazety Wileńskie* 1792: XVIII.

59 Glemža 2005: 171–172.

60 „Tėvynės išdavikas“, anot jo, tapo pagrindiniu šio sluoksnio priešu, o didžiausia patrioto dorybė laikytas sugebėjimas šį priešą sunaikinti. Garvėse tuo metu jau rodėsi proklamacijos, raginančios „užmušti kaip šunis“ Konstitucijos priešus, tai skatino daryti ir patriotinės patetikos kupinos brošiūros. Žr. Raila 2007: 76–77.

61 Smoleński 1897: 369.

62 *Opis iluminacyi* [1792]. Šio kūrinio ištrauka buvo paskelbta: Bumblauskas 2005: 413.

63 Aleksandrowska 1974.

64 Ten pat.

palikimo gausos ir įvairovės Marevičius amžininkų buvo laikomas grafomanu, nors jo kūryba neišsiskyrė neskoningu tarp to meto literatū. Marevičiaus biografiją parašęs Eustachijus Tiškevičius manė, kad tokia reputacija veikiau buvo nulemta ekscentriškos autoriaus asmenybės⁶⁵.

Marevičius buvo karštas reformų ir Ketverių metų seimo nutarimų rėmėjas. 1792 m. balandžio 8 d. kalboje jis šlovino seimo veiklą, „[tėvynę] išvaduojančią iš tironiškos rusų prievartos, miestiečius išlaisvinančią iš bajorų paniekos ir nelaisvės, o visą tautą – iš neteisingumo klystkelių“⁶⁶.

1791 m. pradžioje Vilniaus kaštelionas Motiejus Radvila parėmė Marevičių pinigais, o šis nusipirko už juos dvarelį ir žemės prie Lukiškių, Pakalnės (*Podgórna*) gatvėje. 1791 m. Marevičius priėmė Vilniuje miestiečių teises ir dar buvo išrinktas II rajono rinkimų asesoriumi⁶⁷. 1792 m. gegužės 3 d. jis sukūrė savo dvarelyje dekoracijas Konstitucijai pagerbti, kurių aprašymą dedikavo Antanui Tyzenhauzui, vos prieš kelias savaites tapusiam miesto prezidentu.

Dedikacija leidinyje užėmė kelis puslapius, joje autorius pusiau prozine, pusiau poetine forma apibūdino naujosios miestų politikos teigiamybės⁶⁸, kurių realizuotoju vaizduotas Tyzenhauzas. Dedikacijoje teigiamybei priešpriešinama ironiškai įvardijama blogybė: giriama, kad mieste dabar sveikesnis oras, nes išvalytos gatvės, ir ironiškai peikiama, kad purvas išvežtas, nes paprotį ir senovę reikia gerbti („Poczynamy już teraz zdrowszym oddychac powietrzem, przez zupełne oczyszczenie ulic. / Tylko to źle / Ześ kazał z miasta błota sędziwe zrugowac, / Bo zwyczaj, dawność, starość należy szanowac“⁶⁹). Tokia pat forma autorius pagiria didesnę saugumą, nes miestas apšviestas, sutramdyti apsimetėliai elgetos, kapinės iškeliamos už miesto.

Savo sukurtas dekoracijas Marevičius dedikavo valdovui („apimti tikro įkarščio visi galvojo, kaip pagerbti savo monarchą. Tarp kitų ir aš surengiau iškilmes“). Finansiskai paremtas Mykolo Kleopo Oginskio jas įrengė savo sklype ant kalvos, kurią pavadino „Stanislovo kalnu“. Ją suformavo pusbėglio formos, apšodino medeliais, vaizduodamas laukinę giraitę, vidury įrengė laiptus iki kalvos viršaus. Vidury miškelio iš dažytų skydų suformuotą grotą puošė Stanislovui Augustui skirtos eilės, kuriose jo valdymas išaukštinamas tarp kitų karalių.

Ant kalvos viršaus buvo nutapyta dekoracija, kurioje uolos pirmojoje pakopoje vaizduoti plūgai, pjautuvai, grėbliai, šakės, spragilai ir kiti valstiečių įrankiai, antrojoje – statinės, svarstyklės, inkarai, dėžės ir kiti pirklių daiktai, trečiojoje – šarvai, vėliavos, kardai, patrankos ir kiti bajorų ženklai. Šios pakopos viduryje buvo altoriaus

⁶⁵ E. T. 1870.

⁶⁶ Aleksandrowska 1974.

⁶⁷ Glemža 2010: 159.

⁶⁸ Priėmus Miestų įstatymą LDK miestuose imta griežčiau prižiūrėti tvarką ir higieną: įsakyta laikytis priešgaisrinių taisyklių, remontuoti gatves, išvežti už miesto šiukšles, kuriomis užverstos gatvės, stengtasi sutvarkyti špitoles, už miesto iškeltos kapinės ir t. t. Žr. Glemža 2010: 84–94.

⁶⁹ *Opis iluminacyi* [1792].

viršus su aukuru, iš kurio kilo dūmas, altoriaus pagrindas stovėjo ant valstiečių pakopos. Pirmame lygyje pavaizduoti neturtingi valstiečiai, dešinę koją užkėlę ant miestiečių lygmens, antrame – miestiečiai, dešinę koją pastatę ant bajorų lygmens, trečiame lygyje stovintys bajorai rodė žemdirbiams ir pirkliais į viršuje esančią karaliaus monogramą, o pastarieji klaupėsi prieš altorių. Iš šonų pavaizduoti genijai su maršalų Małachowskio ir Sapiegos monogramomis. Už altoriaus buvo kolona su valdovo herbu, virš jos – įrašas „1791 m. gegužės 3-iosios konstitucija“. Virš valdovo herbo pavaizduotas skrendantis Lenkijos herbinis erelis, iš kurio snapo tryško fontanas. Vanduo iš jo sroveno per visų trijų luomų pakopas. Virš valdovo monogramos sklendė Šlovės personifikacija, iš kurios sklido žodžiai: „Šlovė Karaliui, Tėvynės išvadotojui“. Dekoracijų apačioje buvo įrašas: „Įstatymo apginti, laimės šaltiniu sustiprinti, / Broliškos meilės mazgu surišti, / Nešame savo širdis dovanų Tėvui, / prisiekdami meilę Lenkijos Titui“. Dekoracijos šonuose stovėjo dvi vestalės, laikančios rankose girliandą su įrašu „Mirtis arba Konstitucija“⁷⁰.

Dekoracija vaizdžiai demonstravo naująją Konstitucijos įtvirtintą visuomenės sandarą: valstiečiai, „iš kurių rankų trykšta gausiausia krašto turtų versmė ir kurie sudaro didžiausią tautos gyventojų dalį“, paimami valstybės globon, miestiečiai priartėja prie bajorijos, gavę teisę dalyvauti valstybės valdyme ir nobilituotis, tačiau viršenybė visuomenėje pripažįstama bajorų luomui⁷¹.

Dekoracijų autorius planavo pastatyti sau namą ant Stanislovo kalno, o po juo sukurti žydintį sodą su valdovo monograma viduryje ir žaliuojančiomis piramidėmis. Marevičiaus lūkesčiams nebuvo lemta išsipildyti, tačiau jo patriotizmui teko reikštis naujomis sąlygomis. Veržiantis rusų kariuomenei 1792 m. gegužės 24 d. Varšuvos laikraštis pranešė, kad Marevičius paaukėjo Respublikos kariuomenės reikmėms savo namelį su sklypu, 269 auksinus grynaisiais, savo knygų už 2 000 auksinų ir įsipareigojo pristatyti išmanantį karo tarnybą savanorį su ginkluote, žirgu ir husarų munduru⁷². Kartu jis įsipareigojo savo lėšomis kiekvieną mėnesį išspausdinti aukojančiųjų sąrašus ir juos dalinti piliečiams, o „sutvarkęs būtinus reikalus, pašvęsti savo gyvenimą Tėvynės gynybai“. Atrodo, tai nebuvo tuščias pažadas, nes žinoma, kad 1794 m. jis pats kartu su žmona dalyvavo Tado Kosciuškos sukilime⁷³.

Revoliucinė šventė?

Ar Konstitucijos metinės buvo revoliucinė šventė? Jei kalbėsime apie jos formą, reikėtų atsakyti neigiamai. „Gegužės 3-iosios epochos“ šventės nesukūrė naujo ritualo ir simbolikos ir naudojosi buvusių švenčių priemonių arsenalu (išskilmingos

⁷⁰ *Opis iluminacyi* [1792].

⁷¹ Raila 2007: 48–58.

⁷² *Korrespondent Warszawski*. 1792: 16.

⁷³ Aleksandrowska 1974.

pamaldos, eisenos, triumfo vartai, papuošti emblemomis ir šūkais). Nepakito net švenčių dedikantas – valdovas. Tačiau revoliucine ją galime vadinti dėl to, kad įvykis, kurio atminimui buvo skirta, visuomenėje laikytas revoliuciniu – tokiu, kuris kūrė atotrūkį nuo praeities, gerą nešantį sugriovimą. Anot Ozouf, revoliucinė šventė turėjo padaryti nematytus iki šiol socialinius saitus neabejotinai, amžinai, nesugriaunamais⁷⁴. Konstitucijos šventėse buvo daug gestų, rodančių luomų vienybę, kuriančių naujosios piliečių visuomenės pagrindus.

Išskirtinis revoliucinės šventės bruožas buvo jos stichiškumas. „Gegužės 3-iosios epochoje“ turbūt pirmą kartą būta tiek sporadiškų džiaugsmo proveržių visuomenėje, kokių nesukėlė „didžiausi triumfai kovose su Maskva, turkais ar švedais“⁷⁵. „Revoliuciniai įvykiai“ įtraukė į švenčių ruošimą visus gyventojų sluoksnius: miestiečiai patys kūrė ir ant savo namų kabino plakatus ir šūkius, savo iniciatyva šventes rengė bajorai.

Ozouf pažymi, kad revoliucinės šventės buvo „plepios“: jos mieliau kalbėjo nei rodė, net paprastai interpretuojamus simbolius papildydamos paaiškinančiu tekstu, kad nebūtų neteisingai interpretuoti⁷⁶. Konstitucijos šventės taip pat buvo lydimos daugybės tekstų: transparantų, šūkių, eilių. Tai lėmė ir senoji vaizdinės proginės kūrybos tradicija, paremta emblema – vaizdu ir jį paaiškinančiu tekstu, bet tekstai buvo svarbūs ir dėl to, kad galėjo naujai paaiškinti šventėse naudotų senųjų simbolių prasmes.

„Gegužės 3-iosios epocha“ nespėjo sukurti savo švenčių tradicijos ir savitos vaizdinės kalbos, tačiau besiformuojančios pilietinės, luomus jungiančios šventės padėjo konsoliduoti visuomenę apie valstybės sėkmės idėją.

Gauta 2017 11 30
Priimta 2017 12 14

Publikuoti šaltiniai ir literatūra

1. Aleksandrowska, E. Marewicz Wincenty Ignacy. *Polski Słownik Biograficzny*. T. 19. Wrocław, Warszawa, Kraków: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1974.
2. Balaišytė, L. Visuomenės permainų ženklai XVIII a. antrosios pusės iškilmėse. *XVIII amžiaus studijos. Iššūkiai. Laimėjimai. Neteiktys*. Sudarytoja R. Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2016: 108–126.
3. Bumblauskas, A. *Lietuvos istorija*. Vilnius: R. Paknio leidykla, 2005.
4. *Gazeta Narodowa*. 1792: 4.
5. *Gazeta Warszawska*. 1792: 34.
6. *Gazety Wileńskie*. 1791. Nr. XXII, XXVII, XXVIII, XXXVII, XLVII, L; 1792. Nr. XVIII.
7. Glemža, L. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės miestų sąjūdis 1789–1792 metais*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas, 2010.
8. Grzeškowiak-Krwawicz, A. 3 maja 1791 r. – polska rewolucja? *Stanisław August i jego Rzeczpospolita. Dramat Państwa, odrodzenie narodu*. Pod redakcją A. Soltys, Z. Zielińskiej. Warszawa: Zamek Królewski w Warszawie, 2010: 235–246.

⁷⁴ Ozouf 2003: 18.

⁷⁵ Smoleński 1897: 368.

⁷⁶ Ozouf 2003: 297–299.

9. Jakubėnas, R. *Prasa Wielkiego Księstwa Litewskiego w II połowie XVIII wieku*. Kraków: Collegium Columbinum, 2005.
10. Kadulska, I. Uroki widowiska pod oblokem dla różnego stanu ludzi (niedziela 14 września 1788 w Łazienkach). *Przyjemność w kulturze epoki rozumu*. Pod redakcją T. Kostkiewiczowej. Warszawa: DiG, 2011: 243–251.
11. Kiaupa, Z. Švenčianti Stanislovo Augusto valdymo laikų Lietuva. *Viešosios ir privačiosios erdvės XVIII amžiaus Lietuvos Didžiojoje Kunigaikštystėje*. Sudarytoja R. Šmigelskytė-Stukienė. Vilnius: LII leidykla, 2008: 149–160.
12. *Korrespondent Warszawski*. 1792: 34.
13. Kostkiewiczowa, T. Refleksja o patriotyzmie w piśmiennictwie polskim drugiej połowy XVIII wieku. *Patriae commodis seviens... Być Ojczyźnie pożytecznym...* Red. W. J. Wysocki. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego, 2008: 46–64.
14. Mačiulytė, K. *Kad Tėvynė gyvuotų... XVIII amžiaus antrosios pusės Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos proginių pamokslai*. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2005.
15. Makulski, F. Opisanie iluminacji w dniu 8 maja 1791 roku na anniwersarz imienin Najjaś. Pana nie tylko samej Warszawy ale i innych miast tak Korony, jako i Litwy ... *Materiały do dziejów Sejmu Czteroletniego*. T. 4. Oprac. J. Woliński etc. Wrocław, Warszawa, Kraków: Wydawnictwo PAN, 1961: 166–215.
16. *Opis iluminacji danej w dniu 3 Maia roku 1792 na przedmieściu Wileńskim ku Łukiszkom idąc na ulicy Podgorskiej pod numerem 865 w chałupce Wincentego Ignacego Marewicza, Rotmistrza Wtwa Trockiego* [Vilnius, 1792].
17. Ozouf, M. *La fête révolutionnaire 1789–1799*. Paris: Gallimard, 1976 (cituota iš vertimo: Озюф, М. *Революционные праздники 1789–1799*. Москва: Языки славянской культуры, 2003).
18. Raila, E. *Apie 1794 gegužės 3-osios konstituciją*. Vilnius: Aidai, 2007.
19. Sawicka, E. Uroczystości dla uczczenia pierwszej rocznicy Konstytucji 3 Maja. „*Rok Monarchii Konstytucyjnej*“. *Piśmiennictwo polskie lat 1791–1792 wobec Konstytucji 3 Maja*. Pod redakcją Teresy Kostkiewiczowej. Warszawa: Instytut Badań Literackich PAN, 1992: 183–194.
20. Ślusarska, M. Litewskie kaznodziejstwo trybunalskie czasów stanisławowskich o miłości ojczyzny, zgodzie i jedności obywatelów. *Lietuvos valstybė XII–XVIII a.* Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 1997: 187–214.
21. Smoleński, W. *Ostatni rok Sejmu Wielkiego*. Kraków: nakład Księgarni G. Gebethnera i Spółki, 1897.
22. Šmigelskytė, R. Tado Kosčiuškos vertinimas Targovicos konfederacijos laikotarpio periodinėje spaudoje. *Lietuvos istorijos metraštis. 1996 metai*. 1997: 111–119.
23. Šmigelskytė-Stukienė, R. *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės konfederacijos susidarymas ir veikla 1792–1793 metais*. Vilnius: Lietuvos istorijos institutas, 2003.
24. Šmigelskytė-Stukienė, R. Mykolas Kleopas Oginskis – Vilniaus miestietis. *Kunigaikščiai Oginskiai Lietuvos istorijoje. Kultūrinės veiklos pėdasakais 2*. Vilnius: Lietuvos istorijos instituto leidykla, 2015: 104–131.
25. Šmigelskytė-Stukienė, R. O referendum Konstytucji 3 maja raz jeszcze: sejmiki egzulanckie i inflanckie 1792 roku. *Studia Historyczne*. R. LIX. 2016. Z. 2: 233–247.
26. T. E. [Tyszkiewicz E.]. *Wincenty Marewicz. Studium obyczajowe*. Warszawa: Drukarnia Gazety Warszawskiej, 1870.
27. Wątroba, P. Warszawskie obchody pierwszej rocznicy uchwalenia Konstytucji 3 maja i Kościół Najwyższej Opatrzności w Ujazdowie. *Stanisław August ostatni król Polski. Polityk, mecenas, reformator, 1764–1795*. Redakcja naukowa A. Sołtys. Warszawa: Zamek Królewski, 2011: 443–450.

Lina Balaišytė

Celebrating “the Joyful Revolution”: about commemoration of the Constitution of May 3rd in the Grand Duchy of Lithuania

Summary

The article discusses how the ratification of the 3rd of May 1791 Constitution was celebrated in the Grand Duchy of Lithuania. This event, understood by the contemporaries as the beginning of the new epoch, inspired organization of both official and spontaneous celebrations all over the country. While analysing the content and visual expression of these events, it is sought to disclose how these festivals of “the new epoch” were formed and what they looked like, what transformations of the society had inspired them. These celebrations were a tool and product of “the Joyful Revolution”: they were used for patriotic upbringing and unification of the society in the presence of outward threats, though, at the same time, the high spirits of the “revolutionary” time inspired spontaneous festive events. The organizers of such celebrations were mostly the representatives of middle nobility and townspeople, as they had become the most active supporters of the ruler and implemented the reform programme. There were especially many initiatives by townspeople, who due to the new law felt the full-fledged citizens of the state. Similar to earlier celebrations of state significance, almost all festivities were dedicated to the ruler, who was pictured as the father of the nation and creator of the Constitution. A new image of the ruler was started to propagate: the portrait of a king-patriot working for the wellbeing of the homeland and its citizens. The ideas of the “citizens’ nation” encompassing all social strata of the Republic were actively manifested. Acts of the nobility oath to the town law were very important for unification of the society in a symbolic sense; they demonstrated the fraternity of all estates. It is worth mentioning here the demonstration of military attributes and military capacities in order to strengthen the morale of population in troublous times. The article covers in more detail the decorations created for the Constitution anniversary by a nobleman Vincentas Ignacas Marevičius (Wincenty Ignacy Marewicz) in his homestead near Lukiškės, which most visually demonstrated the new structure of the society entrenched by the Constitution. These celebrations of the “3rd of May epoch” could be held for quite a short time and thus failed to create new rituals and symbols. Maybe this was the reason why texts were so important in their décor and explained anew the meanings of symbols applied in earlier celebrations.

KEYWORDS: Grand Duchy of Lithuania, the 3rd of May Constitution, celebration, ruler, estates